

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-54>

УДК 792.8.028.3:573.4]:165.325]-028.23

Грекова С.О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВІДОБРАЖЕННЯ ТА ФІКСАЦІЯ ЗРАЗКІВ ВТІЛЕННЯ СЦЕНІЧНОГО АНТРОПОМОРФІЗМУ ЗАСОБАМИ ВІДЕОМИСТЕЦТВА

Анотація. Поняття антропоморфізму застосовується не тільки як науковий термін, визначення, а й широко поширене серед мистецького кола діяльності. Антропоморфізм у мистецтві є одним з ключових понять для його творення. Адже його прояви беруть початок ще з далеких часів, а популярність і затребуваність не зникає до сьогодні. Що ж є спільного між тваринним світом і мистецтвом танцю? Це тиша. Вираження всього через рух. Людській природі не властиво висловлюватися тілом. Бо основним інструментом спілкування є мова, яка влучно передає наші ідеї, потреби, емоції. Тож володіючи пластикою тіла, танцюючи, ми вчимося говорити, не говорячи ні слова. І саме тварини, їх поведінка допомагають нам використовувати тіло як основний інструмент комунікації між артистом, танцівником і глядачем. Тому у статті мова йдеться про втілення людиною тваринного, природного руху у зразках сценічного та відеомистецтва, як вираження антропоморфічного засобу. Звідси і з'являються антропоморфні ознаки для втілення людиною тваринного, природного руху у просторах відеомистецтва.

Ключові слова: антропоморфізм, сценічне втілення, відеомистецтво, танець, тваринний рух, природний рух, тіло, емоції.

Hrekova Snizhana

Ivan Franko National University of Lviv

REPRESENTATION AND FIXATION OF THE EXAMPLES OF SCENIC ANTHROPOMORPHISM CREATION BY MEANS OF THE VIDEO ART

Summary. The notion of anthropomorphism is used not only as a scientific term, definition, but also widespread among the artistic sphere of activity. Anthropomorphism in art is one of the key concepts for its creation. After all, his manifestations date back to ancient times, and the popularity and demand has not disappeared to this day. What is common between the animal world and the art of dance? It's silence. Expressing everything through movement. It is not inherent in human nature to speak with the body. Because the main tool of communication is a language that accurately conveys our ideas, needs, emotions. So having a body plastic while dancing, we learn to speak without saying a word. And it is the animals, their behavior, that help us to use the body as the primary communication tool between artist, dancer and spectator. Therefore, the article deals with the embodiment of human animal, natural movement in the samples of scenic and video art, as an expression of anthropomorphic means. Hence, anthropomorphic signs emerge for the human embodiment of animal, natural movement in the spaces of video art.

Keywords: anthropomorphism, stage embodiment, video art, dance, animal movement, natural movement, body, emotions.

Постановка проблеми. Аналізуючи тему антропоморфізму неможливо не провести аналогію до уподібнення і перейняття людиною усього, що зовсім нею не є, не є властиво її подобі, поведінці, рухам, манерам, емоціям, відчуттям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стаття базується на власних дослідженнях прояву сценічного вираження антропоморфізму засобами відеомистецтва. Акцентується увага на виступах відомих митців сучасного мистецтва таких, як пластичний театр «La Compagnie du Hannebot» Джеймса Тьєррі [6], танцювальної студії Moving Souls [4]. Також проаналізовано інтернет-ресурси, відеоматеріали, зокрема, біографічні відомості та роботи митців, що дали змогу розширити інформативність та деталізацію досліджуваного матеріалу.

У цьому контексті також слід виділити працю Олександра Плахотнюка «Джаз-танець як феномен художньої культури» [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інколи людина для вираження своїх емоцій переймає поведінку тварин. Бо тваринам властивий яскравий прояв усіх емоційних барв, як злість, хитрість, турбота, ніжність, агресія,

ласка, боягузливість і так далі. Таким чином людина, що зазвичай стримує свої емоції та почуття у буденному світі, демонструє справжній внутрішній стан імітуючи ту чи іншу тварину, коли їхній емоційний бар'єр переповнений.

Мета статті: розкрити антропоморфізм через засоби сценічного та відеомистецтва XXI ст.

Формулювання цілей статті:

- зазначити невід'ємність природного руху і людського на прикладі сценічних та відеовтілень;
- з'ясувати взаємозв'язок природного антропоморфного руху на хореографію;
- проаналізувати витвори зафіксовані відео зразки антропоморфного руху як засобів надання людському руху тваринного, природного.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає мистецтвознавець Олександр Плахотнюк «тенденція до синтезу мистецтва має значно більшу сферу дії, ніж простір театру, бо може моделювати тип культури загалом, ставити одну з визначальних характеристик окремих жанрів» [1, с. 61].

У літературі яскравим прикладом антропоморфізму простежується у творах Франца Кафка. Що є одним з найвизначніших письменників світу,

сам по собі був інтровертом, закритою від усіх людина. Висловлюючи свої емоції та переживання на папері, написав один зі найпопулярніших своїх творів, оповідання-новела «Перевтілення» [2]. Письменник розкрив людської самотності і відсторонення від світу через образ комахи, в яку перетворюється головний герой. Кафка деталізовано описує кожен рух, усі незручності перебування у тілі комахи. Сім'я, яка відрікається від сина, підкреслює всю мізерність і непотрібність його існування. І хоча сам твір описує соціальну неадаптованість людини і її самотність протягом усього життя та користуючись тим, що Кафка скурпульозно описує поведінку та рухи комахи, ми можемо виділити аспект переймання людиною поведінку цієї тварини. Що ж є спільного між тваринним світом і мистецтвом танцю? Це тиша. Вираження всього через рух. Людській природі не властиво висловлюватися тілом. Бо основним інструментом спілкування є мова, яка влучно передає наші ідеї, потреби, емоції. Тож танцюючи, ми вчимося говорити, не говорячи ні слова. І саме тварини, їх поведінка допомагають нам використовувати тіло як основний інструмент комунікації між танцівником і глядачем.

Адже поведінка – це рух, а рух – це танець. Отже, користуючись своєрідним танцем комахи, Франц Кафка розкрив глибше ідею свого твору. Саме тому цей неоднозначний твір надихає людей на створення пластичних та хореографічних вистав. Адже головний герой Грегор Замза позбавляється можливості вербального мовлення і намагається пояснити і виправдати свій стан мовою тіла [2].

Яскравим прикладом актуальності цього твору є постановка Львівського академічного драматичного театру імені Лесі Українки, пластична вистава «Перевтілення». У якій режисер замість тексту використовує виключно мову тіла [3]. Актори, як і тварини, були позбавлені мови, що, здається, зовсім не є характерно для вистав драматичного театру. У їхньому розпорядженні були: тіло (і прояві індивідуальної пластики акторів), звуки голосу як відображення переживань та емоцій. Основну увагу хотілось приділити головному актору, що зіграв Грегора Замзу, адже у його завданнях було не тільки на рівні людини пережити роль, а й на тваринному, особливо на тонкій межі переходу від людського до тваринного світу і навпаки. Вистава вражає, після неї приходиш до осмислення того, яке людське тіло виразне, як багато воно може нам сказати і як все ж таки воно передає і несе в собі той невід'ємний зв'язок з твариною.

На просторах Інтернету можна поринути у неймовірну кількість мистецьких екранізацій, де навіть сюжет твору Франца Кафки беруть за основу для багатьох вистав, постановок, замальовок.

Оскільки мова йде про пластичний театр, то одним з провідних, що вже став класикою, вважається швейцарський театр «La Compagnie du Hanne-ton». Засновником, режисером є відомий швейцарський акробат, танцівник, мім, скрипач Джеймс Тьеррі [6]. Його театр є послідовником так званого «Нового цирку», течії, яка об'єднує в собі драму, театр та традиційні циркові жанри. Хочемо звернути увагу на виставу «Симфонія травневого жука», у якій відсутня традицій-

на сюжетна лінія, усе побудовано на образах, етюдах, де зазвичай гра відображається мовою, пластикою людського тіла. Один з образів, який з'являється у виставі – це образ Молі, яка спить у шафі. Прокинувшись, вона «літає» заповнюючи весь простір у кімнаті, взаємодіє з предметами довкола. Гнучкість та пластика героїні вражає своєю майстерністю, бо досліджуючи кімнату, вона відтворює своїм тілом пози, манеру, характерні рухи, які притаманні саме комасі. Застигаючи, вигинаючись, актриса примушує повірити глядача в образ молі на сцені, який настільки правдивий, що хочеться зігнати її зі сцени як набридливу комаху, але водночас цей епізод заворює та примушує уважно спостерігати за розвитком подій.

У виставі «Симфонія травневого жука» Джеймс Тьеррі, як і багато інших режисері, використовує антропоморфізм, як інструмент вираження пластикою людського тіла тваринного, природнього руху.

Пластична вистава перш за все залишається виставою з елементами так званої хореографії, хореографії людського тіла і завдяки відео ми можемо зберегти та аналізувати один раз відтворене пластично-хореографічне дійство.

Згідно з твердженням Олександра Плахотнюка «З розвитком технічних можливостей кіно-та відеозйомки починають використовувати різні спеціальні ефекти, що допомагало краще передати всі особливості створеного образу, який втілювали за допомогою музично-хореографічних прийомів. Тому мистецтво джаз-танцю скористалося «винаходом» кінематографістів – монтажем. Тому у їхній «мові» явно простежуються глибинні подібності, які очевидно зумовлені взаємообмінном ідей у просторі мистецтва. Джаз-танець, не порушуючи візуального ряду, збагачував мову кінематографа, який зіграв величезну роль у справі його поширення. Виконуючи функцію трансляції з континенту на континент, з країни в країну, кінематограф виявився одним із найважливіших чинників становлення джаз-танцю та найбільше спричинився до його популяризації у світі [1, с. 61].

Якщо заглиблюватись у світ відеомистецтва, то вираження антропоморфізму можемо зустріти у чудовому поєднанні з танцювальним мистецтвом безпосередньо і більш чітко вираженим.

Вони по-своєму цікаві та самобутні. Але щоб не заціклюватись на пластичних виставах, а зацікачувати увагу більше на прояві перейнятті тваринного руху у сучасній екранізації з так званою мовою людського тіла – хореографією, то яскравим прикладом є постановка Дороти Сейкалі «PAINTED», одна з трилогії «Brief Candle» [7], де основною ідеєю було за допомогою фізики тіла, створити образ ворона, відкиданням фізичного світу з просуванням природнього. З кожним рухом тіла здається, що ось-ось і танцівниця перетвориться у птаха. Пі широкі, розкриті рухи чи гострі, натягнуті стопи, чи різкі і водночас плавні рухи кисті та пальців – усе загалом, і водночас кожна деталь передає ту яскравість і особливість образу птаха. Героїня через образ птаха прагне зобразити його не як кінцевий і єдиний результат відеороботи, а також намагається показати саме ворона, як особистість, яка немає де прихиститись, бо не знайшла у цьому

світі свого гнізда, де на нього чекають і до якого завжди можна повернутись.

До речі, саме ця постановка, відео було нагородженням найкращим танцювальним фільмом на фестивалі короткометражного фільму «Fastnet 2012» [7].

Аналізуючи тему перейняття людиною не характерних їй властивостей, зокрема поведінки, емоції, рухів тіла одразу хочеться згадати низку чудових екранізацій, кліпів до пісень американської виконавиці Sia. Адже саме вона неодноразово у своїй творчості застосовувала ту не властиву манеру руху людського тіла через висвітлення пластики танцівників, зокрема і усім відомої юної американської танцівниці Медді Зіглер. Звичайно найбільшого шуму і популярності набув кліп «Chandelier», воно і не дивно, саме він переміг у категорії «Найкраща хореографія» на «2014 MTV Video Music Awards» [8]. Але зацентрувати увагу хочеться на більш приближеній темі до природного руху людського тіла з характерними до тваринних. І саме тут звертає до себе увагу кліп «Elastic Heart» [9]. Де через майстерність у відчутті власного тіла і перейманні тваринного руху на людській танцівниці Медді Зіглер та американський актор Шайа Лабаф. Пара виконувала танець у величезній клітці, що одразу наводить на асоціацію до образів птахів, де показувала дві емоційні сторони співачки, які постійно боролися, боролися зовсім не так як би було характерно хоча для однієї боротьби існуючих у людей. Вони змагалися, танцювали наче їхнє тіло і є те первісне та природне, що закладено людській подобі. Кожен рух наче народжував у тій людській тварині нову історію, буття, особистість.

Якщо заглибитись у пошуки відеомистецтва з застосуванням антропоморфізму у хореографічному прояві, то хотілось би виділити словацьку танцювальну студію, перформансу Moving Souls. У своїй відеороботі вони представили хореографічну постановку «ANIMALISTIC» [4], керівник та хореограф-постановник Віка Козакова. Звичайно, дана робота окрім тваринного руху у людському тілі мала низку технічних елементів, трюків та хореографічної пластики, проте це не завадило передати талановитим танцівникам особливості природного вираження тварин. Їхня хореографія наповнена силою, гнучкістю, спритністю. Дивлячись, на них відчуваєш, що це

зграя диких тварин. Спостерігаємо їхнє буденне життя, де вони взаємодіють один з одним, намагаючись порозумітись між собою, використовуючи як мову своє тіло.

І навіть назвавши тільки пару прикладів, розуміємо, що прийом перейняття тваринного, природного руху у сучасну хореографію є доволі розповсюдженим, зокрема у галузі відеомистецтва.

Досліджуючи людину у невластивому їй, у повсякденному житті, прояві тваринного руху, одразу постає у пам'яті реклама популярних парфумів Kenzo [5]. Де через використання поведінки тварин ми зчитуємо усю насолоду, розкутість та свободу головної героїні актриси, у минулому і балерини, Маргарет Кволлі. Видно це через призму хореографії, що відбулася, коли дівчина вийшла із званої вечери, де якраз відбувалась чиясь урочиста промова, на коридор, подихати свіжим повітрям. Оскільки це реклама парфумів, то здавалося наче чи то при кожному відчутті, чи дотуку аромату тіло дівчини, не властиво для вираження людині, відчувало його на тому природному, тваринному рівні, інстинкті.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Отже, людина як і тварина є частиною природи, але на відміну від тварин люди не завжди можуть проявляти свої емоції невербальним шляхом, бо сучасний світ вважає такий прояв недоречним. Звірів нічого ж не стримує, тому саме у пластиці людського тіла, хореографії ми маємо можливість повноцінно проявити той тваринний, природний світ, який є невід'ємною частиною кожного з нас. Хоча сучасне суспільство і відкрите до нового, проте прояв усіх своїх емоцій і бажань через призму природного руху вважає дещо недоцільним, диким, тваринним. А вже це саме вираження антропоморфізму, на людський лад, навіть у «мінімальній» хореографії чи пластиці тіла користується широкою популярністю, зокрема серед сценічного та відеомистецтва. У кожному сценічному втіленні, де зачіпається образ тварини, одразу бачимо той взаємозв'язок природного антропоморфного руху безпосередньо на танцівника через його хореографію. Проаналізувавши ще раз вище наведені зразки сценічного прояву антропоморфізму, помічаємо, що саме вони слугують найяскравішими прикладами антропоморфного руху як засобу надання людському руху тваринного, природного.

Список літератури:

1. Плахотнюк О.А. Джаз-танець як феномен художньої культури : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. 295 с.
2. Кафка Ф. Перевтілення. Харків : Фоліо, 2006. 189 с.
3. Вистава «Перетворення» Франца Кафки у театрі Лесі Українки. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T6Y3iFtZw7E&t=385s> (дата звернення: 25.12.2019).
4. Animalistic – moving souls. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sBsBSrrQpX8> (дата звернення: 25.12.2019).
5. KENZO World – The new fragrance. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ABz2m0olmPg> (дата звернення: 20.12.2019).
6. La Compagnie du Hanne-ton. URL: <http://www.compagnieduhanne-ton.com/EN/> (дата звернення: 24.12.2019).
7. PAINTED. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Pd2KM3qjcKk&t=89s> (дата звернення: 25.12.2019).
8. Sia – Chandelier (Official Music Video). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2vJPBrBU-TM> (дата звернення: 26.12.2019).
9. Sia – Elastic Heart feat. Shia LaBeouf & Maddie Ziegler (Official Video). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KWZGAEj-es> (дата звернення: 26.12.2019).

References:

1. Plakhotniuk O.A. Dzhaz-tanets yak fenomen khudozhnoi kultury : dys. ... kand. mystetstvoznavstva : 26.00.01. Lviv : LNU im. Ivana Franka, 2016. 295 s.
2. Kafka F. Perevtilennia. Kharkiv: Folio, 2006. 189 s.
3. Vystava «Peretvorennia» Frantsa Kafky u teatri Lesi Ukrainky. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T6Y3iFtZw7E&t=385s> (accessed: 25.12.2019).
4. Animalistic – moving souls. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sBsBSrrQpX8> (accessed: 25.12.2019).
5. KENZO World – The new fragrance. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ABz2m0olmPg> (accessed: 20.12.2019).
6. La Compagnie du Hanne-ton. URL: <http://www.compagnieduhanne-ton.com/EN/> (accessed: 24.12.2019).
7. PAINTED. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Pd2KM3qjcKk&t=89s> (accessed: 25.12.2019).
8. Sia – Chandelier (Official Music Video). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2vjPBrBU-TM> (accessed: 26.12.2019).
9. Sia – Elastic Heart feat. Shia LaBeouf & Maddie Ziegler (Official Video). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KWZGAExj-es> (accessed: 26.12.2019).